

**VŠĮ „Užstato sistemos administratorius“
VISUOMENĖS ŠVIETIMO IR
INFORMAVIMO PROGRAMA
2016 – 2018 metams**

Vilnius
2014 m. vasario mėn. 4 d.

**VISUOMENĖS ŠVIETIMO IR INFORMAVIMO
UŽSTATO UŽ VIENKARTINĖS PAKUOTĖS
SISTEMOS KLAUSIMAI
PROGRAMA 2016-2018 metams**

I. Esama padėtis pakuočių atliekų tvarkymo srityje

Pakuočių atliekos sudaro santykinai didelę atliekų dalį, o ekonomikos augimo sąlygomis šių atliekų kiekiai nuolat auga. Pagal Aplinkos apsaugos agentūros pateikiamus duomenis 2010 metais Lietuvos Respublikos vidaus rinkai buvo patiekta apie 272,5 tūkst. tonų (87 kilogramai vienam gyventojui), 2011 metais - apie 292,3 tūkst. tonų (96 kilogramai vienam gyventojui) pakuočių. Europos Sąjungoje 2010 metais vienam gyventojui susidarė vidutiniškai 157 kilogramai pakuočių atliekų. Nepaisant to, jog Europos Sąjungos šalyse pakuočių atliekų kiekis gyventojui didesnis nei Lietuvoje, tačiau kitose Europos Sąjungos šalyse perdirbamų ar kitaip panaudojamų pakuočių atliekų kiekiai yra didesni nei Lietuvoje.

Remiantis Valstybinio atliekų tvarkymo 2014-2020 metų plano duomenimis, nepavojingųjų atliekų sąvartynuose 2010 metais galėjo būti pašalinta apie 108-258 tūkst. tonų pakuočių atliekų. Pagal minėto plano duomenis, 2010 metais Lietuvoje perdirbta 125,5 tūkst. tonų, 2011 metais – 143,7 tūkst. tonų pakuočių atliekų. Didžioji dalis metalinių pakuočių išvežama perdirbti į kitas šalis.

Kaip pagrindinė tokių žemų rodiklių priežastis bei viena iš pagrindinių pakuočių atliekų tvarkymo problemų įvardijamas nepakankamas visuomenės sąmoningumas ir atliekų rūšiavimo infrastruktūros trūkumas, dėl ko iš komunalinių atliekų srauto išrūšiuojama nepakankamai pakuočių atliekų, sunku įgyvendinti stiklinių pakuočių atliekų tvarkymo užduotis, pakuočių atliekomis teršiama aplinka, ypač turistų ir poilsiautojų lankomose vietose. Be to, gamintojai ir importuotojai, parinkdami gaminių pakuotes, nepakankamai taiko ekologinio projektavimo principus, todėl pasirinkdami gaminių pakuotes, dėl ko nemaža dalis Lietuvos Respublikos vidaus rinkai tiekiamų pakuočių yra neperdirbamos.

Nors pakuočių atliekų rūšiavimas Lietuvoje nėra naujas reiškinys, teisės aktuose gyventojams įtvirtinta pareiga rūšiuoti atliekas, taip pat teikiama informacija pakuočių atliekų rūšiavimo klausimais bei nuolat plečiama atskiro pakuočių atliekų surinkimo sistema (t. y. rūšiuojamasis surinkimas konteineriais ir tinkamų perdirbti pakuočių atliekų atskyrimas iš mišrių komunalinių atliekų srauto), tačiau, kaip pastebima, procesas vyksta nepakankamai sklandžiai ir nemaža dalis pakuočių atliekų vis dar yra šalinama sąvartynuose.

2014 metų vasarą Alytaus regione atlikta apklausa, kuri yra sudedamoji mokslinio tyrimo „Gyventojų atliekų rūšiavimo elgsena ir politikos įtaka, Vakarų ir Rytų Europos palyginimas“, vykdoma tarpusavyje bendradarbiaujant Kauno technologijos ir Lundo (Švedija) universitetams bei Alytaus regiono atliekų tvarkymo centrui, parodė, jog apie 50 proc. apklaustųjų tvirtina, kad atliekas rūšiuotų geriau, jei dėl to mažėtų mokestis už jų tvarkymą arba būtų mokamas atlygis – kaip, pavyzdžiui, už butelių pristatymą į supirkimo punktus. Tačiau reikia atkreipti dėmesį, jog

daugiau kaip trečdalis gyventojų tvirtina, kad rūšiuoja atliekas tam, kad sumažintų neigiamą poveikį aplinkai. Kadangi tai jau ne pirmoji regione atlikta gyventojų apklausa, ji dar kartą patvirtina, kad žmonių suvokimas apie atliekų rūšiavimo svarbą kasmet didėja. Taip pat nekyla abejonių ir dėl to, kad gyventojų rūšiavimo įpročių susiformavimas labai priklauso nuo sudarytų sąlygų rūšiuoti atliekas. Pagal 2013 metų gruodžio mėnesį atliktą Eurobarometro tyrimą (apklausta tūkstantis Lietuvos gyventojų) trys ketvirtadaliai gyventojų bent kartais rūšiuoja plastiko atliekas, stiklą, popierių ir kartoną. 28-iose Europos Sąjungos valstybėse plastiko atliekas, stiklą, popierių ir kartoną vidutiniškai rūšiuoja devyni iš dešimties gyventojų, kitų rūšių atliekas - apie trys ketvirtadaliai ES gyventojų. Jokių atliekų nerūšiuoja 7 proc. Lietuvos gyventojų ir 3 proc. europiečių. Rūšiuoti daugiau atliekų Lietuvos gyventojus paskatintų patogesnis išrūšiuotų atliekų surinkimas iš namų - už tai pasisakė 62 proc. apklaustųjų, taip pat patikinimas, kad išrūšiuotos atliekos iš tiesų perdirbamos bei finansinės paskatos, pavyzdžiui, užstatai ar sumažinti mokesčiai (po 47 proc.).

Prieš kelis metus, 2012 metų birželio 29 – liepos 9 dieną UAB „Ekokonsultacijos“ užsakymu atliktas tyrimas „Atliekų rūšiavimas“ parodė, jog 18,7% respondentų teigia, jog „nėra ekonominės motyvacijos, atliekų išvežimo mokestis nepriklauso nuo atliekų kiekio“. Tai rodo gyventojų nemotyvuojamą rūšiuoti pakuočių atliekas. Užstato už vienkartinės pakuotes sistema leis gyventojams pajusti aiškų motyvą rūšiuoti. Iš atitinkamų tyrimų rezultatų (panašių tyrimų rezultatai skirtingais metais pateikia panašius skaičius bei duomenis), galima pastebėti, kad rūšiuojančiųjų gyventojų procentas toli gražu nesiekia Europos Sąjungos vidurkio. Taip pat svarbus paminėtas aspektas – užstato suma, kurią gyventojas gali atgauti pridavęs pakuotės atliekas. Anksčiau minėto tyrimo aspektas, jog „nėra ekonominės naudos“ taip pat sąlygoja išvadą, jog gyventojai, gavę pakankamai informacijos, taip pat ir dėl ekonominių motyvų, naudosis užstato už vienkartinės pakuotes sistema ir sieks susigrąžinti sumokėtą užstatą už vienkartinę pakuotę.

Atsižvelgiant į nurodytas priežastis, manytina, kad užstato už vienkartinės pakuotes sistema, kaip viena iš efektyviausių ir labiausiai vartotojus motyvuojančių pakuočių atliekų rūšiavimo priemonių, sudarys prielaidas pagerinti ne tik skaitines reikšmes pakuočių atliekų tvarkymo sektoriuje, bet ir reikšmingai prisidės prie aplinkos teršimo pakuočių atliekomis mažinimo. Vartotojai bus suinteresuoti grąžinti vienkartinių pakuočių, už kurias nustatytas užstatas, atliekas pakuočių pardavėjams ir susigrąžinti užstatą. Nuosekliai ir kompleksiskai vykdomas visuomenės švietimas ir informavimas apie pakuočių atliekų tvarkymą, įskaitant labiausiai motyvuojančią pakuočių atliekų rūšiavimo, t. y. užstato, sistemą, planuojama, kad duos teigiamus rezultatus ir leis užtikrinti tinkamą užstato už vienkartinės pakuotes sistemos funkcionavimą.

Kaip rodo, Europos Sąjungos valstybių narių, kurios turi įsivedusios privalomas vienkartinių pakuočių užstato sistemas, patirtis – vienkartinių pakuočių užstato sistemos leidžia pasiekti itin aukštus (80-90 %) tokių pakuočių atliekų surinkimo rodiklius, reikšmingai sumažina aplinkos teršimą (šiukšlinimas) į užstato sistemą įtrauktų vienkartinių pakuočių atliekomis, gaunamos aukštos kokybės, tinkamos perdirbti pakuočių atliekos.

II. Prioritetinės visuomenės švietimo ir informavimo programos kryptys

Vertinant esamą situaciją pakuočių atliekų srityje bei siekiant užtikrinti efektyvų užstato už vienkartinės pakuotes sistemos funkcionavimą, nustatomos šios prioritetinės visuomenės švietimo ir informavimo kryptys 2016 metais:

1. Kompleksiškai ir tęstinai šviesti bei informuoti visuomenę apie pakuočių atliekų tvarkymo sistemą, įskaitant užstato už vienkartinės pakuotes sistemą, visuomenės vaidmenį kiekvienoje pakuočių atliekų tvarkymo sistemos dalyje bei užstato už vienkartinės pakuotes sistemos sąlygas ir praktinę naudą ne tik gyventojams, bet ir aplinkai.

2. Skatinti visuomenę kuo aktyviau naudotis užstato už vienkartinės pakuotes sistema, atskleidžiant vykstančius pokyčius pakuočių atliekų rūšiavimo srityje, kuriuos sąlygoja užstato už vienkartinės pakuotes sistemos funkcionavimas, ir įprasminant ne tik užstato (pinigų) grąžinimo procesą, bet ir prisidėjimo prie švaresnės aplinkos aspektą (t. y. teikiant informaciją apie tai, kiek vienkartinių pakuočių atliekų surinkta per užstato sistemą, kiek ir kaip perdirbta, kokia apimtimi sumažintas aplinkos teršimas pakuočių atliekomis ir pan.).

3. Šviesti visuomenę pakuočių atliekų rūšiavimo būtinumo klausimais, siekiant informuoti gyventojus apie bendrą pakuočių atliekų rūšiavimo, įskaitant ir užstato už vienkartinės pakuotes, už kurias nustatytas užstatas, sistemą ir visuomenės vaidmenį šioje sistemoje, pasitelkiant vaizdinę medžiagą, pritaikytą skirtingoms amžiaus grupėms, naudojant įvairias visuomenės informavimo priemones (televizija, radijas, spauda ir kt.) bei suteikiant įmanomą, reikalingą bei visuomenę dominančią informaciją.

III. Visuomenės švietimo ir informavimo programos tikslai ir uždaviniai

Numatomas pagrindinis visuomenės švietimo ir informavimo tikslas – **kuo efektyviau išnaudoti užstato sistemą vienkartinių pakuočių surinkimui bei perdirbimui tokiu būdu prisidedant prie visos pakuočių atliekų tvarkymo sistemos efektyvumo didinimo bei aplinkos taršos pakuočių atliekomis mažinimo**. Užsibrėžtam tikslui pasiekti, išskelti šie uždaviniai:

1. Išsamiai informuoti visuomenę apie užstato už vienkartinės pakuotes sistemos atsiradimą, jos sąlygas ir teikiamą naudą visuomenei ir aplinkai bei kaip užstato už vienkartinės pakuotes sistema prisideda prie bendros pakuočių atliekų tvarkymo sistemos.

2. Skatinti visuomenę naudotis užstato sistema, atnešant vienkartinių pakuočių atliekas į prekybos vietas, kuriose pagal Lietuvos Respublikos pakuočių ir pakuočių atliekų tvarkymo įstatymą turi būti priimamos vienkartinių pakuočių, už kurias nustatytas užstatas, atliekos ir grąžinamas užstatas, nuolat informuoti visuomenę apie vienkartinių pakuočių, už kurias nustatytas užstatas, atliekų priėmimo vietas ir sąlygas.

3. Informuoti visuomenę apie užstato už vienkartinę pakuotę sistemoje surinktą, perdirbtą pakuočių atliekų kiekį.

4. Skatinti visuomenę rūšiuoti visų pakuočių, įskaitant vienkartinių pakuočių, už kurias nustatytas užstatas, atliekas, teikiant informaciją apie pakuočių rūšis, rūšiavimo taisykles, atliekų tvarkymo prioritetus.

5. Ugdyti palankią nuomonę apie gaminių pakartotinį naudojimą ir iš atliekų pagamintus produktus.

6. Organizuoti visuomenės informacines kampanijas, propaguojant pakuočių atliekų atskiro surinkimo būtinumą, priemones, būdus ir gerąją patirtį.

IV. Veiksmų programa

Veiksmų programa, kurioje aprašytos Visuomenės švietimo ir informavimo užstato už vienkartinės pakuotes sistemos klausimais programos įgyvendinimo priemonės 2016 m., tikslinės grupės, tikslai ir apimtys (skaitinės reikšmės), vykdymo terminai, numatomos lėšų sumos konkrečiai priemonei, pateikiama priede.

V. Visuomenės švietimo ir informavimo pagrindinės gairės 2017-2018 metams

Planuojama, kad 2017 – 2018 metų visuomenės švietimo ir informavimo prioritetinės kryptys išliks tokios pačios, kaip ir 2016 metais, tačiau tikslai ir uždaviniai bei programos įgyvendinimo priemonės (Veiksmų programa) bus koreguojami, priklausomai nuo užstato už vienkartinės pakuotes bei visos pakuočių atliekų tvarkymo sistemos veikimo rezultatų, t. y. efektyvumo, naudingumo ir visuomenės vertinimo bei požiūrio. Atsižvelgiant į pastaruosius rezultatus taip pat bus parenkamos taikytinų priemonių tikslinės grupės, įgyvendintinų priemonių apimtys ir kt.

PRIDEDAMA. Visuomenės švietimo ir informavimo užstato už vienkartinės pakuotes sistemos klausimais programos 2016-2018 m. veiksmų programa (priemonių aprašymas) 2016 m., 6 lapai.

VšĮ „Užstato sistemos administratorius“

Generalinis direktorius

Gintaras Varnas

2015 m. vasario 4 d.